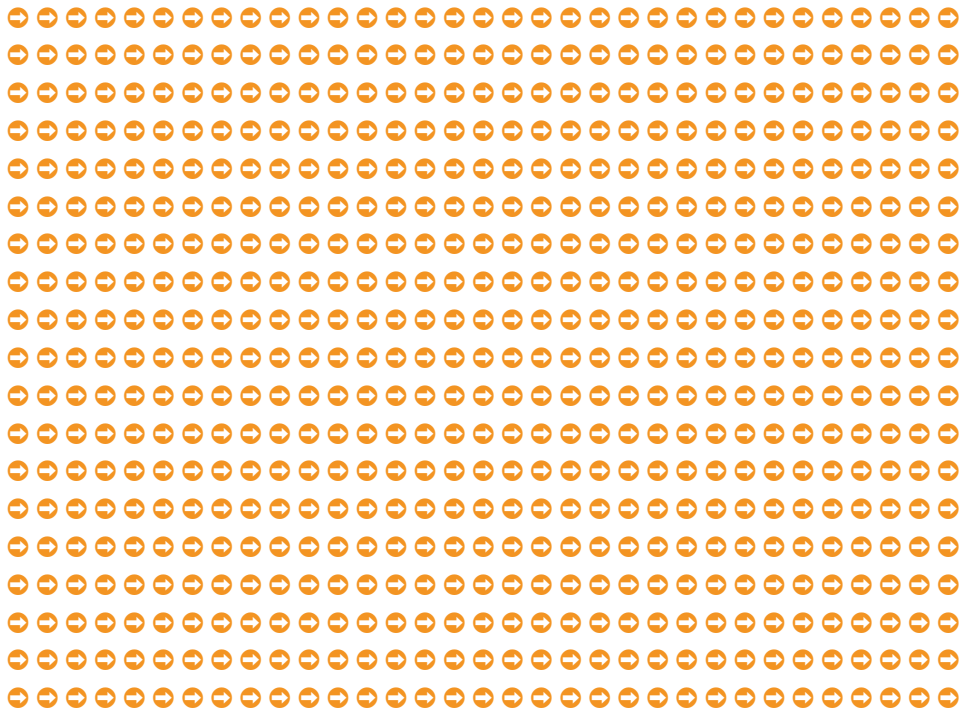

PAPERS

29

EL BENESTAR SUBJECTIU
DELS ADOLESCENTS TUTELATS A CATALUNYA

PAPERS 29

© Generalitat de Catalunya, 2016

Edita:

Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

Avinguda del Paral·lel, 50-52

08001 Barcelona

Autors:

Joan Llosada-Gistau (1, 2), **Carme Montserrat** (2) i **Ferran Casas** (2)

Els autors han elaborat aquest treball amb el suport de les institucions on desenvolupen la seva activitat professional i científica, a les quals volen expressar el seu agraïment: la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya (1); i l'Institut de Recerca i Qualitat de Vida (IRQV), de la Universitat de Girona, al qual està adscrit l'Equip de Recerca sobre Infància, Adolescència, Drets dels infants i Qualitat de Vida (ERÍDIQV), del qual són membres (2).

1a edició electrònica: juny de 2016

Avís legal:

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-No Comercial-Sense Obres Derivades 3.0 de Creative Commons.

Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor, i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es>

Maquetació i gràfics: www.cegeglobal.com

Podeu trobar aquesta i les altres obres que ha publicat el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies al nostre catàleg de publicacions: http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/el_departament/publicacions/

ÍNDEX

Què entenem per benestar subjectiu dels infants i els adolescents?	4
Quants infants i adolescents tutelats hi ha a Catalunya?	5
Per què una recerca sobre el benestar subjectiu dels infants i adolescents tutelats?	5
Preguntes inicials d'investigació.	6
Principals objectius de la recerca	6
Mètode	7
La població d'estudi	7
El qüestionari	7
La recollida de les dades	8
Aspectes ètics de la recerca.	8
Principals resultats	8
Característiques sociodemogràfiques dels adolescents tutelats	8
El benestar subjectiu dels adolescents tutelats	9
Conclusions	23
Reptes de futur.	25
Bibliografia	27

QUÈ ENTENEM PER BENESTAR SUBJECTIU DELS INFANTS I ELS ADOLESCENTS?

La qualitat de vida de les persones es compon de dos tipus d'elements: les condicions de vida material i les condicions de vida no materials.

El benestar subjectiu es defineix com el principal component psicosocial (no material) de la qualitat de vida: les percepcions, les valoracions i les aspiracions de les persones en relació amb els principals aspectes de la vida, com són la salut, el temps lliure, l'escola, les relacions interpersonals, la satisfacció personal, entre altres (Campbell *et al.*, 1976).

Per aproximar-se al benestar subjectiu dels infants i els adolescents i estudiar-lo, cal assumir unes premisses bàsiques:

- ➔ Reconèixer els drets dels infants com a drets humans, d'acord amb la Convenció sobre els drets de l'infant de 1989.
- ➔ Considerar la infància com una etapa de la vida que té les seves pròpies característiques sociològiques.
- ➔ Reconèixer els infants i els adolescents com a agents socials actius i no només com a subjectes passius. Això significa que les seves opinions i consideracions han de ser escoltades i tingudes en compte.
- ➔ Estudiar necessàriament aspectes positius de la infància en el present (la infància és valuosa en el present i no pel que pot esdevenir) i, per tant, explorar les diferents dimensions del seu benestar i la seva qualitat de vida.
- ➔ Acceptar que les mesures subjectives de la realitat social poden ser tan útils com les mesures objectives a l'hora de prendre decisions i impulsar polítiques socials.

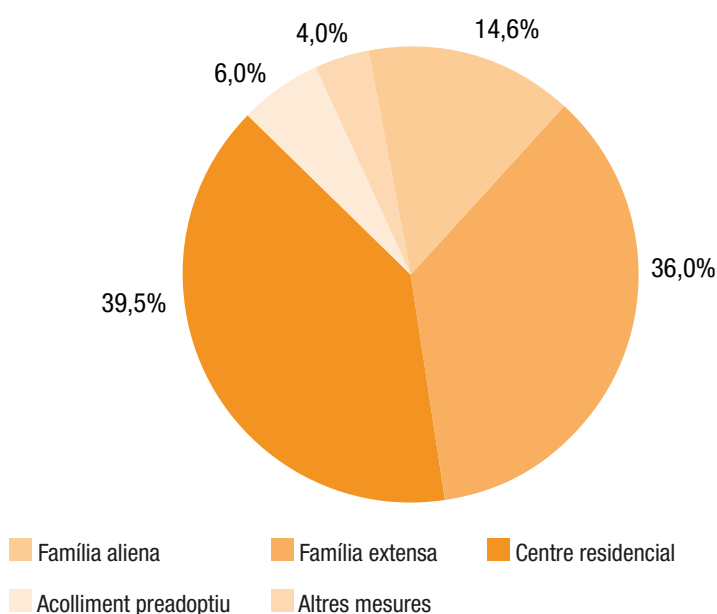
Des d'aquest punt de vista, els infants i els adolescents esdevenen informants clau en la investigació científica i en el desenvolupament de polítiques socials que els concerneixen, és a dir: cal que ells mateixos puguin manifestar les seves percepcions, valoracions i expectatives sobre el fenomen que es vol estudiar.

Aquesta perspectiva del benestar subjectiu dels infants i els adolescents encaixa amb el projecte *Mons dels infants* (Children's Worlds: www.isciweb.org), una enquesta internacional que ha recollit dades sobre el benestar subjectiu dels infants de diferents països del món (més de 54.000 infants d'entre 8 i 12 anys i de 15 països ja han participat en el projecte). Children's Worlds té per objectiu recollir dades fiables i representatives de tants països com sigui possible sobre la vida dels infants, les seves activitats diàries, l'ús que fan del temps i, particularment, com perceben i avaluen el seu propi benestar, amb l'objectiu de millorar la seva qualitat de vida mitjançant la creació de consciència en els infants mateixos, en els seus pares i mares, en les seves famílies i en les comunitats on viuen, com també en les persones amb capacitat de decisió, entre els professionals i, finalment, en la població en general (Rees i Main, 2015). En aquesta recerca, hem pres el qüestionari utilitzat per Children's Worlds com a model.

QUANTS INFANTS I ADOLESCENTS TUTELATS¹ HI HA A CATALUNYA?

L'1 de març de 2016 hi havia a Catalunya 6.936 infants i adolescents tutelats per la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), la qual cosa significa que 5 de cada 1.000 infants i adolescents a Catalunya es troben acollits pel Sistema de protecció. La mesura prevalent és l'acolliment en centre residencial (39,5%), seguit de l'acolliment en família extensa (36,0%) i l'acolliment en família aliena (14,6%). Hi ha també un 6% d'infants en situació d'acolliment preadoptiu, mentre que el 4% restant estan en situació de mesures provisionals o són adolescents i joves amb continuïtat assistencial.

Figura 1. Distribució dels infants i adolescents tutelats segons el tipus d'acolliment. Catalunya, 1 d'abril de 2016

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Sini@, 2016.

PER QUÈ UNA RECERCA SOBRE EL BENESTAR SUBJECTIU DELS INFANTS I ELS ADOLESCENTS TUTELATS?

Perquè aquests tipus d'estudis no abunden en relació amb els infants i els adolescents de la població general, i encara són més escassos respecte als infants i els adolescents tutelats.

La recerca que presentem és un dels primers estudis publicats, fins i tot en la literatura internacional, que analitza el benestar subjectiu dels adolescents mentre estan tutelats.

¹ En aquest informe, considerem *adolescents tutelats* tots els adolescents que, per causa d'una situació de desemparament, han estat separats del seu nucli familiar i han estat protegits per la DGAIA mitjançant una mesura protectora: acolliment en família aliena, acolliment en família extensa o acolliment residencial. Per tant, això inclou els adolescents amb expedient de desemparament amb mesura cautelar i els adolescents amb expedients de tutela.

Encara més: aquesta recerca es planteja facilitar que l'impacte subjectiu que tenen les diferents mesures protectores sobre els infants i els adolescents tutelats a Catalunya pugui ser avaluat, ja que considera aquestes dades com a part d'un sistema d'indicadors que, potencialment, també pot orientar les polítiques públiques en matèria de protecció a la infància i l'adolescència.

D'altra banda, cal tenir en compte també que aquesta recerca ha ofert als adolescents tutelats l'oportunitat d'expressar les seves opinions i valoracions sobre els principals aspectes que afecten les seves vides, i, per tant, ells han estat i són els protagonistes de la recerca.

En síntesi, aquest estudi vol ser un punt de partida per desenvolupar un instrument de recollida de dades que permeti al Sistema de protecció de la infància i l'adolescència de Catalunya de disposar d'informació sistemàtica i periòdica sobre el benestar subjectiu dels infants i els adolescents que tutela i acull.

PREGUNTES INICIALS DE LA INVESTIGACIÓ:

- ➔ Quin és el nivell de benestar subjectiu que s'observa en els adolescents tutelats a Catalunya?
- ➔ Aquests adolescents estan contents amb la seva mesura protectora mentre no poden viure amb els seus pares i mares?
- ➔ Els nivells de benestar subjectiu són diferents segons la mesura protectora?
- ➔ Els adolescents amb mesura protectora tenen nivells de benestar subjectiu diferents dels de la resta d'adolescents catalans?

PRINCIPALS OBJECTIUS DE LA RECERCA:

- ➔ Avaluat el benestar subjectiu dels adolescents d'entre 12 i 14 anys tutelats per la DGAIA.
- ➔ Esbrinar les principals variables que influeixen en el benestar subjectiu dels adolescents tutelats a Catalunya.
- ➔ Comparar el benestar subjectiu dels adolescents tutelats amb els de la població general utilitzant els mateixos instruments que el projecte internacional Mons dels infants (Children's Worlds).

MÈTODE:

LA POBLACIÓ D'ESTUDI

La població d'estudi és el grup d'adolescents d'entre 12 i 14 anys tutelats a Catalunya per la DGAIA amb alguna de les tres mesures protectores més habituals: l'acolliment en família extensa, l'acolliment en família aliena i l'acolliment en centre residencial.

EL QÜESTIONARI

El qüestionari utilitzat per a la recollida de les dades és una versió adaptada als adolescents tutelats del qüestionari original del projecte Children's Worlds, també anomenat *International Survey of Children's Well-Being* (ISCWeB) (Rees i Main, 2015). Aquest qüestionari és autoadministrat i inclou escales psicomètriques de benestar subjectiu infantil que han estat validades (Casas i Rees, 2015). Aquest qüestionari inclou preguntes sobre diferents dimensions de la vida dels adolescents: la llar, les coses materials, les relacions interpersonals, l'àrea on viuen, la salut, l'ús del temps, l'escola i la satisfacció personal.

Per adaptar el qüestionari original a la població adolescent tutelada, hi hem fet els canvis que detallem a continuació:

- ➔ Vàrem substituir *família* per *família acollidora* o *centre residencial*.
- ➔ Vàrem substituir *pares i mares* per *acollidors* o *educadors-tutors*.
- ➔ Vàrem eliminar algunes preguntes perquè no eren pertinents amb relació als infants i els adolescents protegits.
- ➔ Vàrem afegir-hi quatre preguntes relacionades específicament amb el Sistema de protecció referides al grau d'acord amb l'acolliment i a les relacions amb la família biològica.

La versió final del qüestionari consta de 34 preguntes. El qüestionari està disponible tant en català com en castellà i cada adolescent el va respondre en la llengua que va preferir.

Com a indicador per mesurar el benestar subjectiu dels adolescents, s'ha utilitzat el *Personal Well-Being Index-School Children* (PWI-SC): escala multiítem desenvolupada per Cummins i Lau (2005) que, mitjançant puntuacions que van dels 0 als 10 punts, mesura la satisfacció dels adolescents amb la pròpia salut, amb les coses que tenen, com de segurs se senten, amb les oportunitats a la vida, l'escola on van, l'ús del temps i les seves relacions amb les persones.

Les variables independents utilitzades en la recerca són: el sexe, l'edat, el tipus d'acolliment, si estan contents amb el tipus d'acolliment, el temps passat en el darrer tipus d'acolliment, el nombre de mesures, si han patit una ruptura en un acolliment familiar anterior, la mida del centre residencial, el nombre d'escapoliments, les visites amb les mares, els canvis de família d'acollida o tutor en el darrer any, si els agrada anar a l'escola, si se senten segurs a l'escola, la satisfacció amb els companys de classe, si han canviat d'escola o d'institut en el darrer any, la freqüència amb què fan activitats extraescolars, la freqüència de sortir amb els amics i la freqüència en l'ús de l'ordinador.

LA RECOLLIDA DE LES DADES

La recollida de les dades es va dur a terme entre el mesos de novembre de 2012 i abril de 2013. El qüestionari es va enviar a tots els adolescents nascuts entre els anys 1998 i 2000 acollits en centre residencial o en família extensa. L'enviament constava d'un sobre a nom de cada noi i noia amb una breu explicació de l'estudi i el qüestionari. Per afavorir-hi la participació es va contactar amb els diferents directors i directores dels centres residencials i amb els coordinadors dels equips d'atenció a la infància i l'adolescència (EAIA) per explicar-los els objectius de l'estudi i perquè animessin els adolescents a respondre el qüestionari. Amb els adolescents en família aliena, van ser els professionals mateixos de les institucions col·laboradores d'integració familiar (ICIF) els qui van facilitar el qüestionari als nois i noies.

Vàrem obtenir el qüestionari de 700 adolescents, cosa que representa una taxa de resposta del 58%. La mostra final analitzada inclou 669 adolescents:

- ➔ 397 acollits en centre residencial (taxa de resposta del 73%);
- ➔ 251 acollits en família extensa (taxa de resposta del 49%), i
- ➔ 41 acollits en família aliena (taxa de resposta del 37%).

La mostra dels participants en l'estudi té una distribució molt similar al total de nois i noies de la mateixa edat tutelats per la DGAIA tant pel que fa al sexe com a l'edat.

ASPECTES ÈTICS DE LA RECERCA

La confidencialitat i l'anonimat de les dades han estat assegurats d'acord amb la Llei orgànica 15/1999, de confidencialitat de les dades, en totes les fases de la recerca. Aquesta investigació ha estat aprovada per la DGAIA i els adolescents informants hi han participat de manera voluntària i sense rebre cap incentiu.

PRINCIPALS RESULTATS

CARACTERÍSTIQUES SOCIODEMOGRÀFIQUES DELS ADOLESCENTS TUTELATS

El 54% dels adolescents participants en la recerca són nois. La proporció de nois i noies entre els acollits en família extensa i els acollits en centre residencial és molt similar. Entre la mostra dels acollits en família aliena es dóna una sobrerrepresentació de nois. Una de les limitacions que cal tenir en compte en la interpretació de les dades és que disposem d'una mostra petita dels adolescents acollits en família aliena i, per tant, cal anar en compte a l'hora d'extreure conclusions en aquest tipus d'acolliment.

Pel que fa a l'edat dels adolescents, la distribució entre els acollits en família extensa i els acollits en centre residencial també és molt similar.

Amb relació a l'origen dels adolescents, es pot observar que el 15% són d'origen estranger. Hi ha una sobrerrepresentació dels que han nascut fora d'Espanya entre els acollits en centre residencial, amb diferències significatives (22% dels acollits en centre i 6% dels acollits en família extensa).

Finalment, respecte a la idoneïtat escolar, es pot veure que el percentatge de repetidors és gran en tots tres tipus d'acolliment. Tanmateix, els acollits en família extensa són els que en més gran manera fan el curs que els toca per l'edat (59%), seguits dels acollits en família aliena (56%) i dels acollits en centre (43%).

També es pot veure que en l'acolliment residencial s'agrupen els nois i noies d'educació especial, mentre que en l'acolliment familiar aquesta situació és pràcticament inexistent.

Taula 1. Característiques sociodemogràfiques dels adolescents tutelats

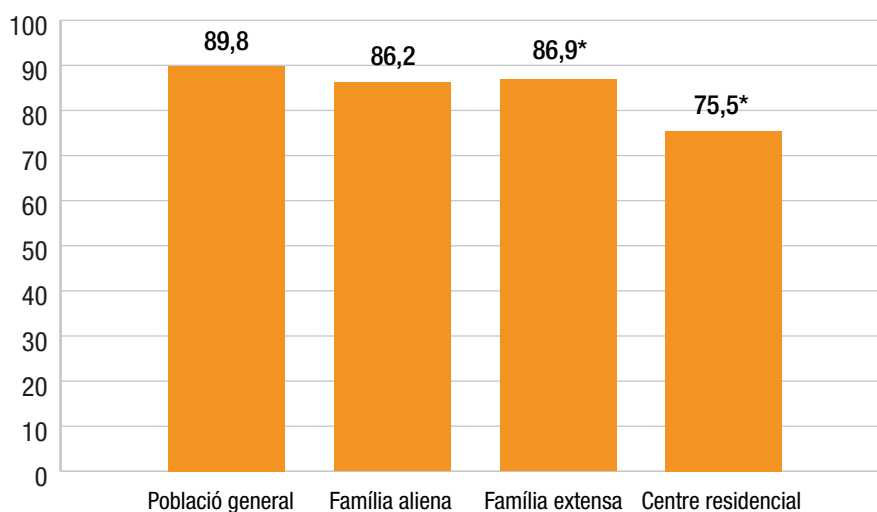
	Família aliena		Família extensa		Centre residencial		Total	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Sexe								
Nois	28	68,3	121	52,4	214	53,9	363	54,3
Noies	13	31,7	110	47,6	183	46,1	306	45,7
Total	41	100,0	231	100,0	397	100,0	669	100,0
Edat								
12 anys	13	31,7	55	23,8	111	28,0	179	26,8
13 anys	7	17,1	75	32,5	118	29,7	200	29,9
14 anys	17	41,5	77	33,3	135	34,0	229	34,2
15 anys	4	9,8	24	10,4	33	8,3	61	9,1
Total	41	100,0	231	100,0	397	100,0	669	100,0
Nascut a Espanya								
No	4	9,8	13	5,7	86	21,7	103	15,4
Sí	37	90,2	217	94,3	311	78,3	565	84,6
Total	41	100,0	230	100,0	397	100,0	668	100,0
Idoneïtat escolar								
Sí	23	56,1	135	59,2	169	43,1	327	49,5
No (repetidor)	18	43,9	91	39,9	199	50,8	308	46,6
Ed. especial	0	0,0	2	0,9	24	6,1	26	3,9
Total	41	100,0	228	100,0	392	100,0	635	100,0

EL BENESTAR SUBJECTIU DELS ADOLESCENTS TUTELATS

El benestar subjectiu segons el tipus d'acolliment i en comparació de la població general

Els adolescents acollits en família extensa són els adolescents tutelats que mostren millor benestar subjectiu, seguits dels acollits en família aliena, amb un nivell proper al dels nois i noies de la població general de la mateixa edat. Els adolescents acollits en centre residencial mostren nivells significativament molt més baixos de benestar subjectiu tant respecte a la població general com respecte a l'acolliment familiar.

Figura 2. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons el tipus d'acolliment i en comparació de la població general

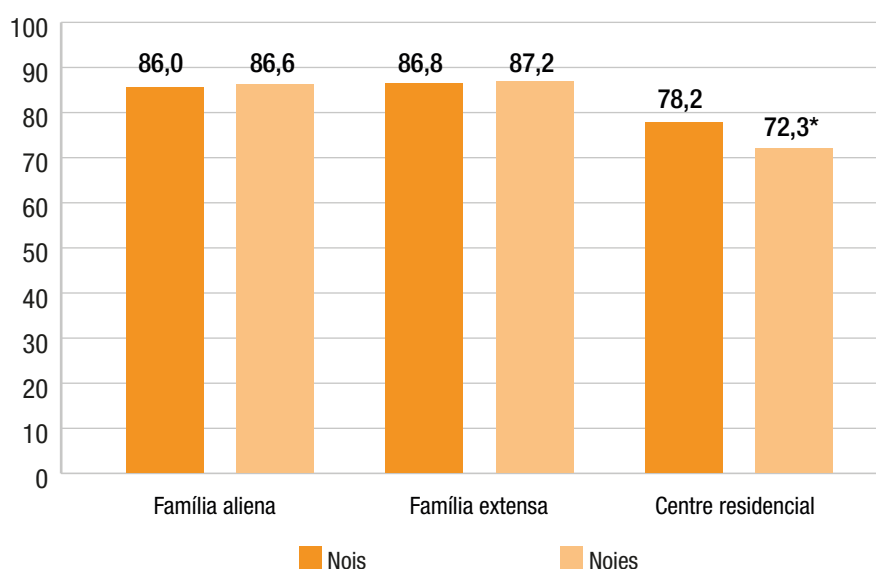
* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El fet de comparar el benestar subjectiu entre els diferents tipus d'acolliment i sobretot amb la població general té per objectiu situar aquests nois i noies en el centre com a infants i adolescents amb dret a la igualtat d'oportunitats; en cap cas no es pretén considerar que siguin infants amb les mateixes característiques, però sí amb els mateixos drets i oportunitats.

El benestar subjectiu segons el sexe

Es pot observar que entre els acollits en família extensa i els acollits en família aliena no hi ha diferències significatives en el benestar subjectiu segons el sexe. Entre els adolescents acollits en centre, en canvi, les noies mostren puntuacions significativament més baixes que els nois en el seu benestar subjectiu.

Figura 3. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons el tipus d'acolliment i el sexe

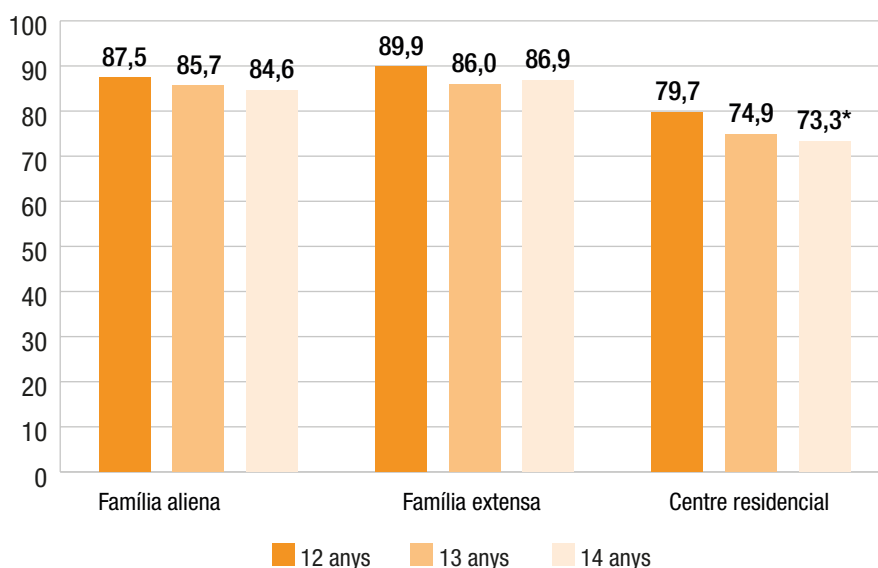

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons l'edat

Segons l'edat, en tots tres tipus d'acolliment els nois i noies de 12 anys mostren un benestar subjectiu més alt que els més grans. Per tant, observem que a mesura que augmenta l'edat disminueix el benestar subjectiu dels adolescents acollits, i la davallada més gran i significativa es dona entre els acollits en centre residencial.

Figura 4. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons el tipus d'acolliment i l'edat

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons com estan de contents amb el tipus d'acolliment

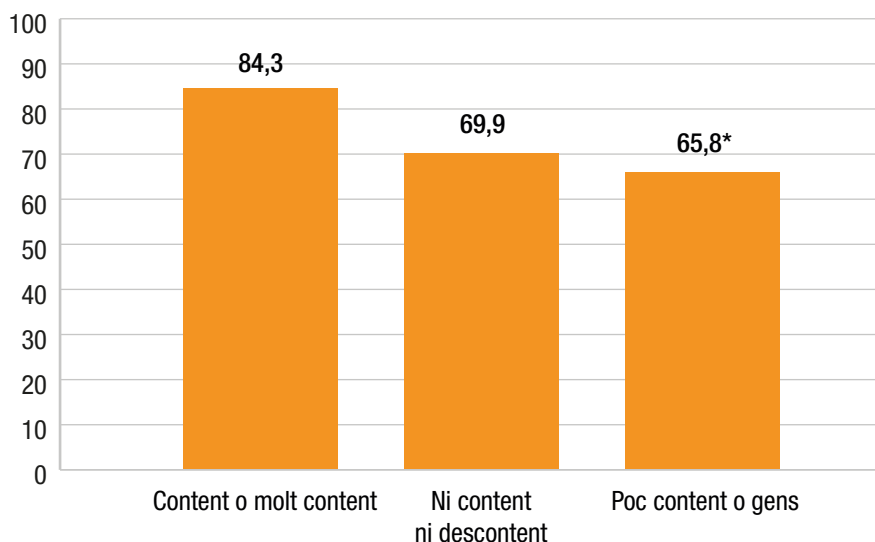
En preguntar als adolescents si estan contents amb la seva mesura protectora, més del 90% dels acollits tant en família extensa com en família aliena han respost que estan contents amb el tipus d'acolliment. Entre els acollits en centre residencial, el 46% han respost que estan contents, el 30% ni contents ni descontents, mentre que el 24% han manifestat que no estan contents de viure en el centre residencial.

Taula 2. Percentatge d'adolescents que estan contents amb el tipus d'acolliment segons el tipus d'acolliment

	Família aliena		Família extensa		Centre residencial		Total	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Poc o gens content	1	3,2	2	0,9	94	23,7	97	14,9
Ni content ni descontent	1	3,2	9	4,0	119	30,1	129	19,8
Content o molt content	29	93,5	213	95,1	183	46,2	425	65,3
Total	31	100,0	224	100,0	396	100,0	651	100,0

I, és clar, el fet d'estar contents de viure en el centre o de no estar-ne afecta el benestar subjectiu d'aquests adolescents: els que estan contents de viure en un centre residencial mostren un benestar subjectiu significativament més alt que els que no ho estan o que aquells que no estan ni contents ni descontents. Els que estan contents de viure en un centre mostren de mitjana vint punts més a l'escala PWI-SC que els que no ho estan.

Figura 5. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) dels adolescents acollits en centre residencial segons si estan contents amb el tipus d'acolliment

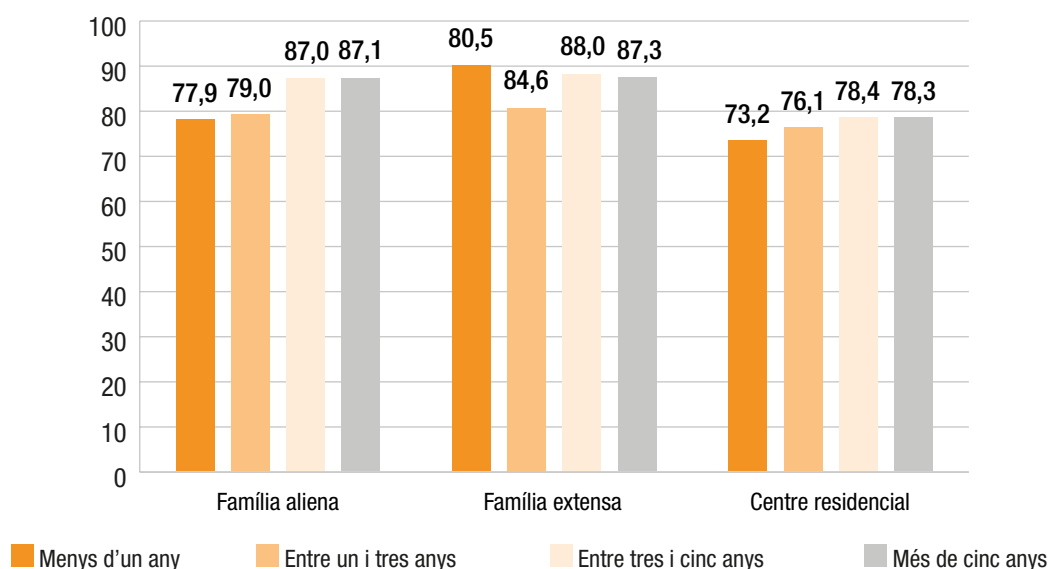

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons el temps que porten acollits en el darrer tipus d'acolliment

En la figura 6 es pot observar que el benestar subjectiu dels adolescents és més alt com més anys porten en el mateix recurs de protecció en qualsevol dels tres tipus d'acolliment: tot i ser més accentuat en els que es troben en família aliena, mostra la mateixa tendència en els acolliments en família extensa i en centre residencial.

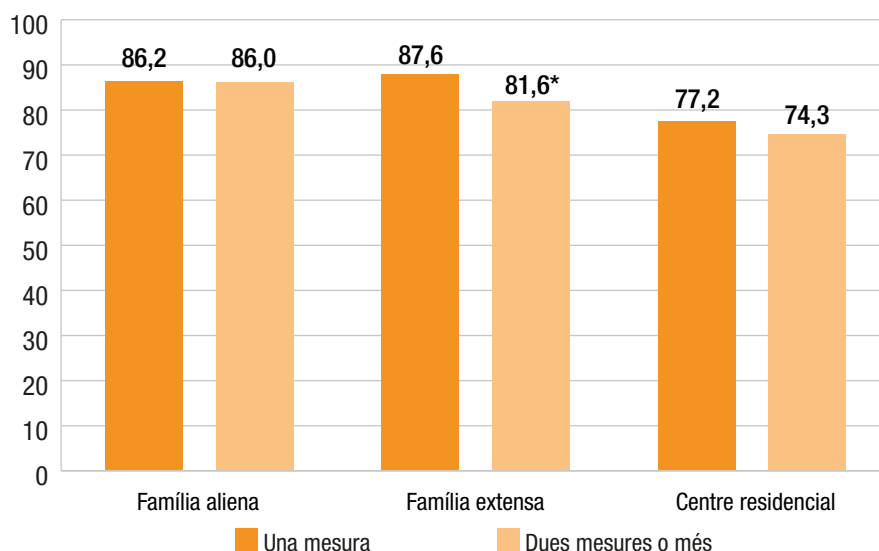
Figura 6. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons el temps que els adolescents porten en el darrer acolliment i segons el tipus d'acolliment

El benestar subjectiu segons el nombre de mesures que han tingut

El fet d'haver estat només en un únic recurs quan s'ha entrat al sistema de protecció o d'haver canviat de mesura influeix significativament en el benestar subjectiu dels acollits en família extensa i segueix una tendència similar entre els acollits en centre residencial, els quals sovint també han estat acollits en un centre d'acollida, en un altre centre residencial o en una altra família. Cal dir que la majoria dels acollits en família extensa només han passat per un recurs i són pocs els que conformen el grup de dues mesures o més. En canvi, tot i que molts dels acollits en família aliena han passat prèviament per un altre recurs, el fet de ser acollits posteriorment en família sembla que actuaria com a factor protector.

Figura 7. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons el nombre de mesures que han tingut els adolescents dins del sistema de protecció i segons el tipus d'acolliment

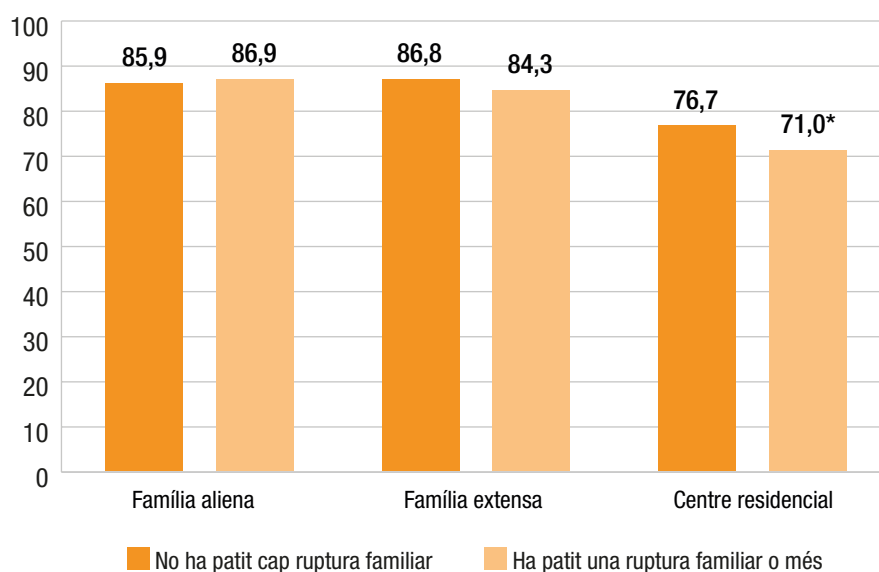

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons si han patit una ruptura en un acolliment familiar anterior

Es pot observar que el fet d'haver viscut una ruptura en un acolliment familiar afecta negativament el benestar subjectiu de manera significativa sobretot entre els adolescents acollits en centre residencial. Entre els acollits en família extensa i aliena, en canvi, no s'observen diferències en el benestar subjectiu quan hi ha un acolliment posterior, també en família.

Figura 8. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons si han patit una ruptura d'acolliment familiar i segons el tipus d'acolliment

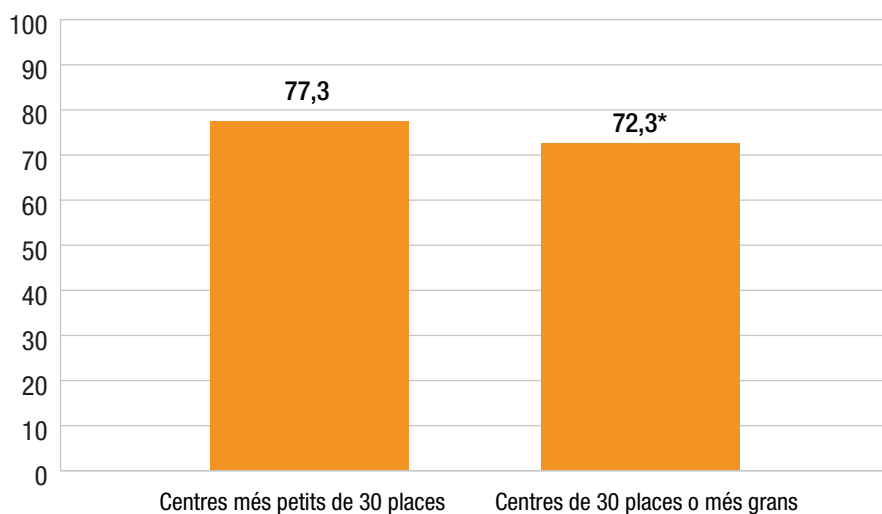

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons la grandària del centre residencial

Es pot observar que els nois i noies que viuen en centres residencials més grans (més de 30 places) són els que mostren valors significativament més baixos en el benestar subjectiu.

Figura 9. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons la grandària del centre residencial on viuen els adolescents acollits en centre

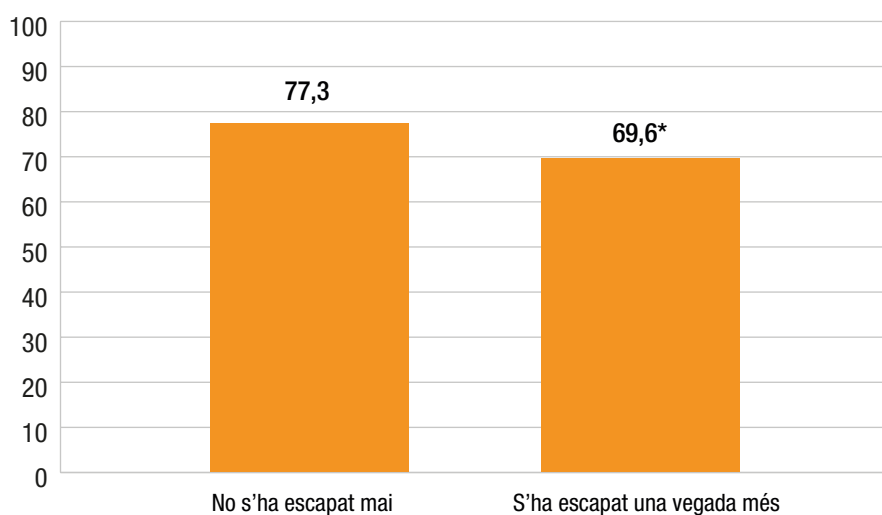

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons si els adolescents s'han escapat algun cop

També es pot observar que els adolescents que durant la seva acollida en un centre residencial han efectuat un escapoliment o més mostren pitjor benestar que els nois i noies que no n'han efectuat cap.

Figura 10. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons el nombre d'escapoliments dels adolescents acollits en centre

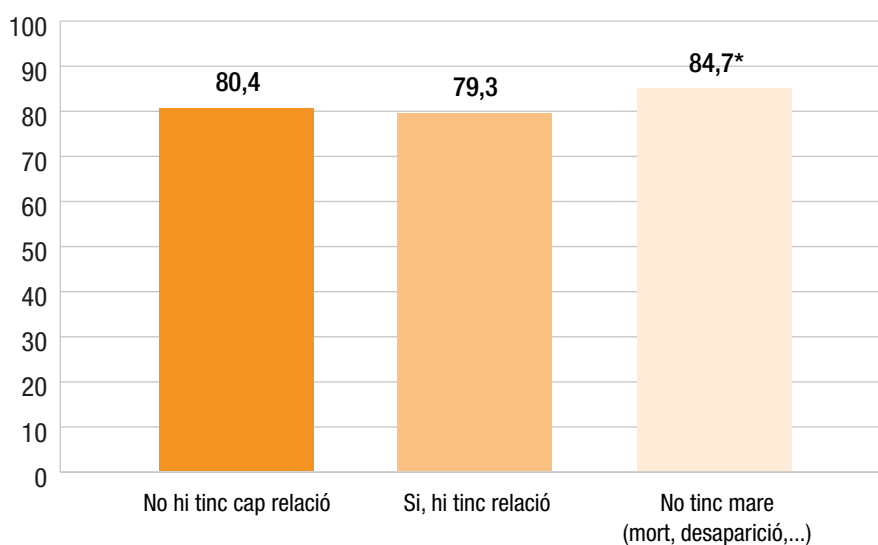

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons si tenen relació amb la mare

Hem estudiat també si el fet de tenir relació amb la mare o no tenir-n'hi afecta el benestar subjectiu dels adolescents tutelats. Es pot observar que els nois i noies que han perdut la mare (mort, desaparició, etc.) mostren puntuacions significativament més altes de benestar subjectiu, i que entre els que tenen mare no hi ha diferències pel fet de tenir-hi relació o no tenir-n'hi. Pel que fa a tenir relació amb el pare o no tenir-n'hi, tampoc no s'han trobat diferències en el benestar subjectiu dels adolescents.

Figura 11. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons si tenen relació amb la mare

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons si han canviat de família acollidora o d'educadors-tutors

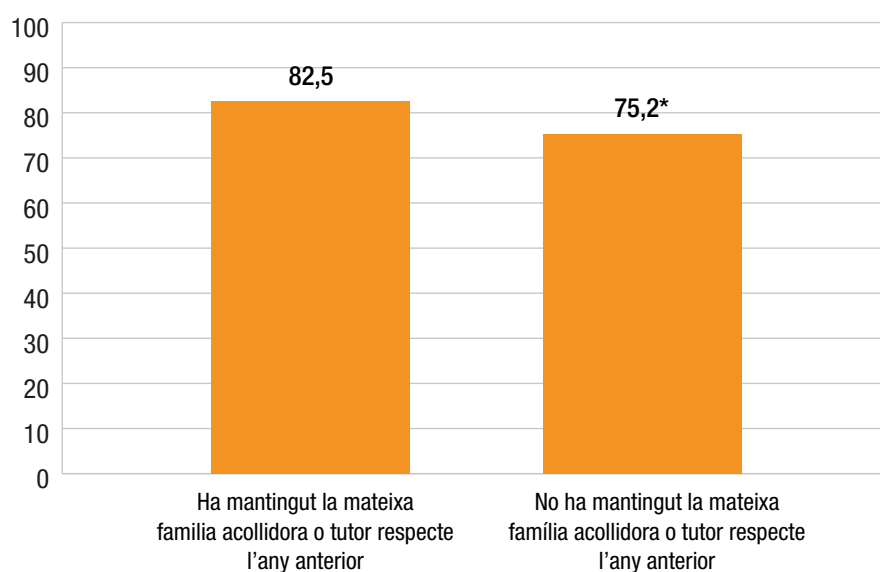
D'altra banda, també hem preguntat als adolescents si tenien els mateixos acollidors o educadors-tutors que l'any anterior. Hi ha diferències en funció del tipus d'acolliment: més del 90% dels adolescents acollits en família extensa i en família aliena mantenen els mateixos acollidors, mentre que només el 52% dels acollits en centre residencial mantenen la mateixa persona educadora-tutora que l'any anterior.

Taula 3. Percentatge d'adolescents que tenen els mateixos acollidors/ educadors-tutors que l'any anterior segons el tipus d'acolliment

	Família aliena		Família extensa		Centre residencial		Total	
	n	%	n	%	n	%	N	%
No	3	7,3	14	6,1	187	48,2	204	31,0
Sí	38	92,7	215	93,9	201	51,8	454	69,0
Total	41	100,0	229	100,0	388	100,0	658	100,0

Mantenir la mateixa família acollidora o la mateixa persona educadora-tutora que l'any anterior es relaciona positivament amb el benestar subjectiu dels adolescents acollits.

Figura 12. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons si han mantingut la mateixa família acollidora o persona educadora-tutora que l'any anterior

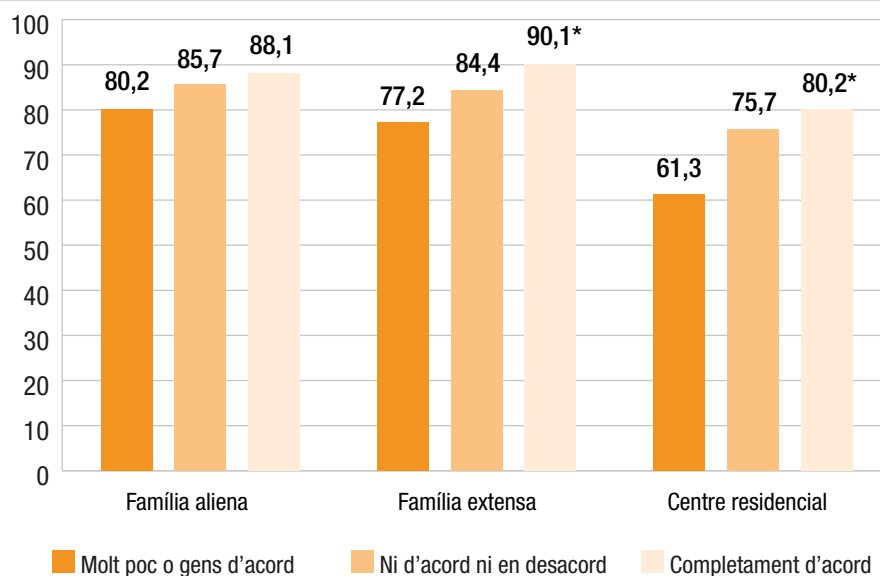

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons si els agrada anar a l'escola

Els adolescents que estan d'acord o molt d'acord que els agrada anar a l'escola o a l'institut mostren un benestar subjectiu més alt que els que no hi estan ni d'acord ni en desacord i, sobretot, respecte als nois i noies que no hi estan d'acord. Entre els acollits en família extensa i els acollits en centre residencial les diferències són significatives.

Figura 13. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons si estan d'acord amb l'afirmació «M'agrada anar a l'escola o l'institut» i segons el tipus d'acolliment

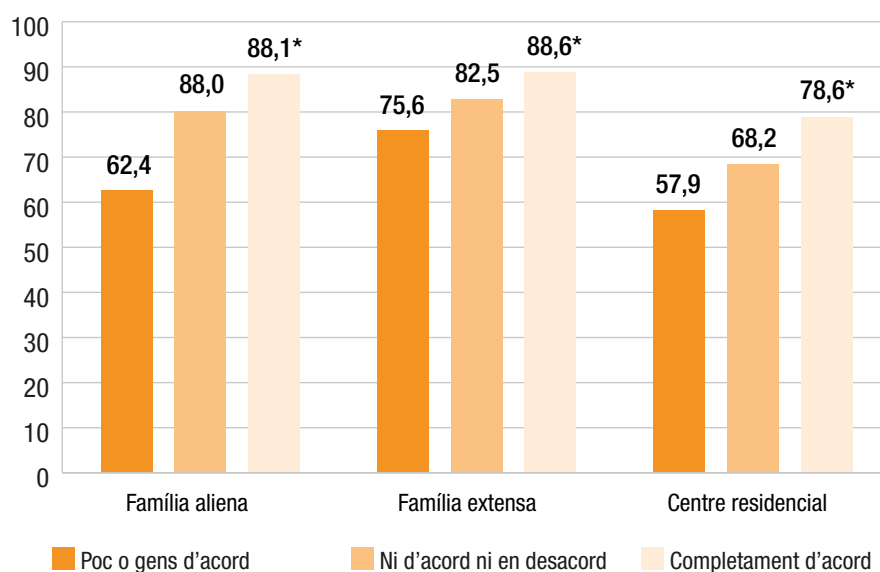

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons com se senten de segurs a l'escola

Els adolescents que estan completament d'acord que se senten segurs a l'escola o a l'institut on van mostren un benestar subjectiu més alt que els que no se senten segurs a la escola. Es pot observar que les diferències són significatives en tots tres tipus d'acolliment.

Figura 14. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons si estan d'acord amb l'afirmació «Em sento segur a l'escola o l'institut» i segons el tipus d'acolliment

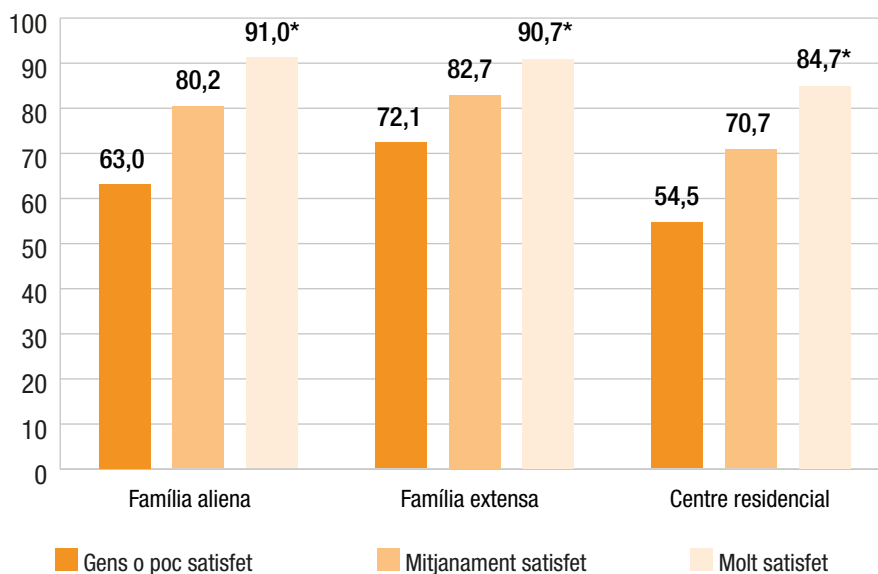

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons si estan satisfets amb els seus companys de classe

Els adolescents acollits pel sistema de protecció que estan totalment satisfets amb els seus companys de classe mostren un benestar subjectiu significativament més alt que els que n'estan mitjanament satisfets i, sobretot, respecte dels que no n'estan gens satisfets, en tots tres tipus d'acolliment.

Figura 15. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) en funció de la satisfacció respecte als companys de classe i segons el tipus d'acolliment

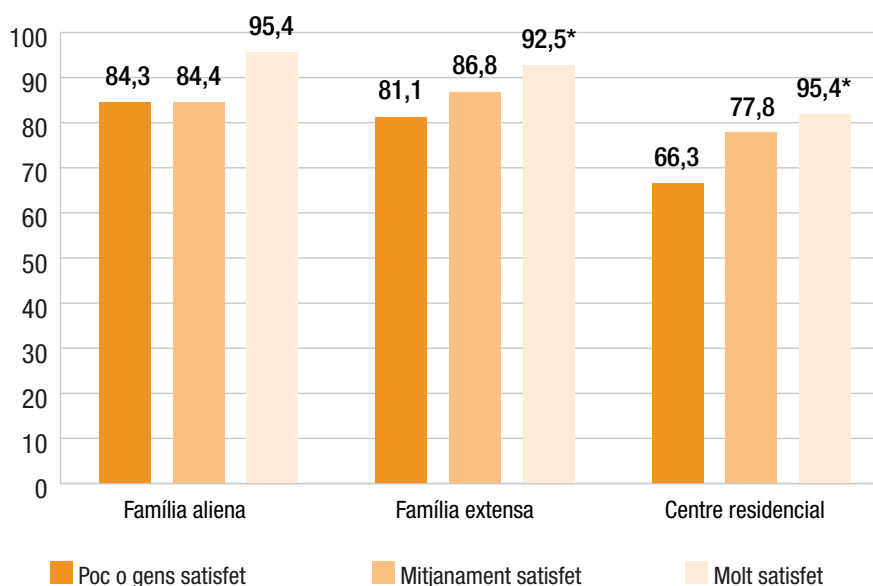

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons la satisfacció amb les notes acadèmiques que obtenen

Segons la satisfacció amb les notes acadèmiques que obtenen els adolescents tutelats es pot observar que els que estan més satisfets amb les seves notes mostren un benestar subjectiu significativament més alt tant entre els acollits en família extensa com entre els acollits en centre residencial.

Figura 16. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons la satisfacció amb les notes acadèmiques i segons el tipus d'acolliment

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons si han canviat d'escola o d'institut en el darrer any

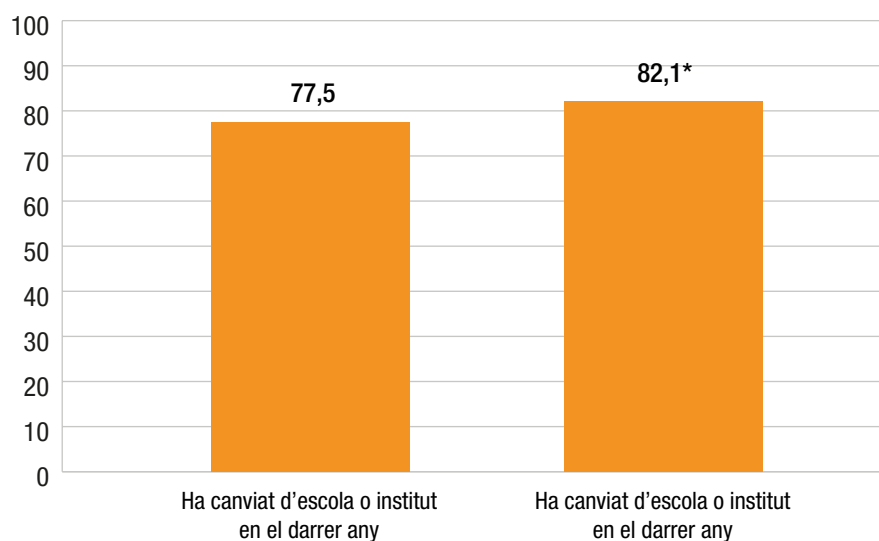
Més de la meitat dels adolescents acollits en centre residencial van canviar d'escola o d'institut en el darrer any (57%), enfront d'aproximadament una quarta part dels acollits en família extensa o aliena (22% en extensa i 25% en aliena).

Taula 4. Percentatge d'adolescents que han canviat d'escola o d'institut en el darrer any segons el tipus d'acolliment

	Família aliena		Família extensa		Centre residencial		Total	
	n	%	n	%	n	%	n	%
No	30	75,0	180	77,9	169	43,0	379	57,1
Sí	10	25,0	51	22,1	224	57,0	285	42,9
Total	40	100,0	231	100,0	393	100,0	664	100,0

Els adolescents que no han canviat d'escola o d'institut en el darrer any mostren puntuacions significativament més altes en el seu benestar subjectiu que els que sí que van haver de canviar de centre educatiu.

Figura 17. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons si han canviat d'escola o d'institut respecte a l'any anterior

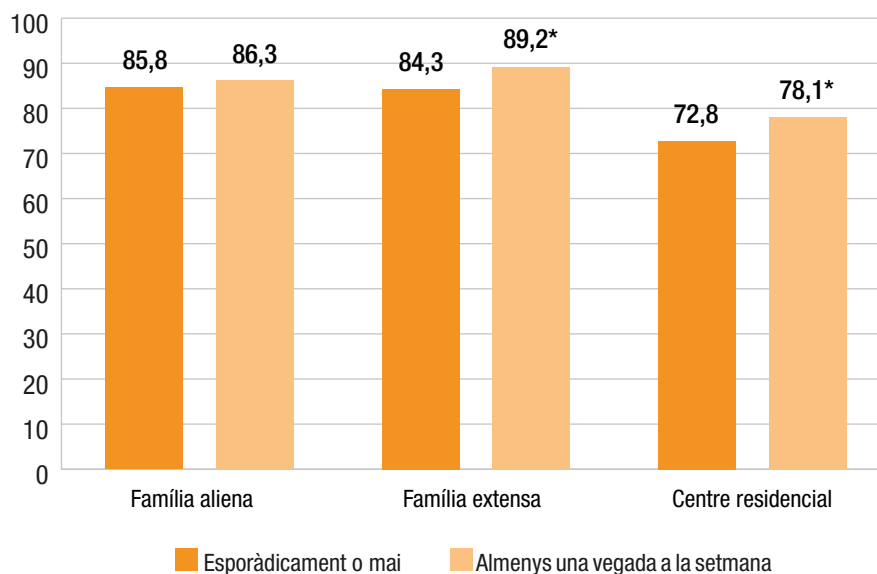

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons les activitats extraescolars

Pel que fa a la realització d'activitats extraescolars es pot observar que els adolescents que en fan almenys una vegada a la setmana mostren un benestar subjectiu més alt que aquells que en fan de manera esporàdica o no en fan mai. Aquestes diferències són significatives en el cas dels adolescents acollits en família extensa i en el cas dels acollits en centre residencial.

Figura 18. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons la freqüència en la realització d'activitats extraescolars i segons el tipus d'acolliment

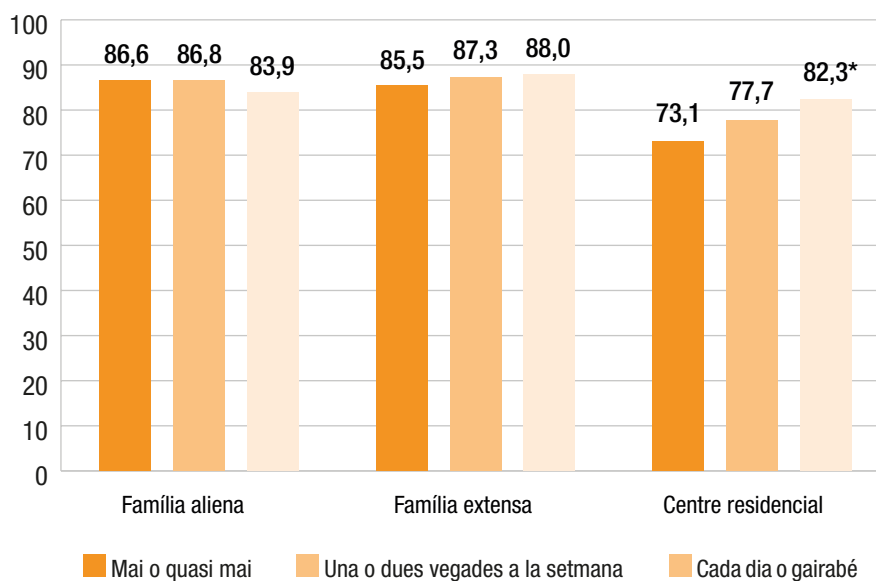

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons la freqüència amb què surten amb els amics

Els adolescents que surten amb els seus amics molt sovint o que hi surten cada dia mostren un benestar subjectiu més alt que els que hi surten un o dos dies a la setmana i, sobretot, respecte d'aquells que manifesten que no hi surten mai. Aquestes diferències es donen entre els adolescents acollits en família extensa i, sobretot, entre els acollits en centre residencial, els quals presenten diferències significatives.

Figura 19. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons la freqüència amb què els adolescents surten amb els seus amics i segons el tipus d'acolliment

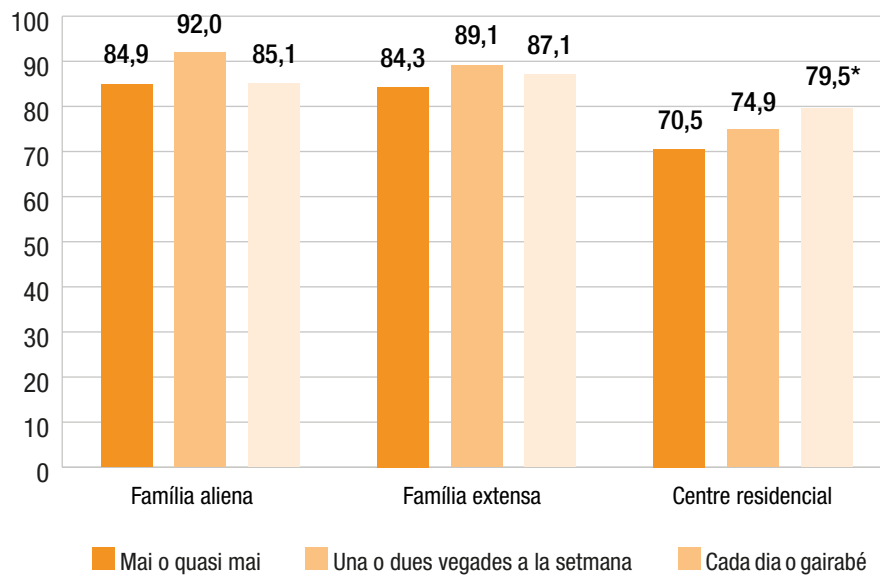

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

El benestar subjectiu segons la freqüència d'ús de l'ordinador

Amb relació a la freqüència en l'ús de l'ordinador, es pot veure que entre els adolescents acollits en centre residencial el fet de poder utilitzar l'ordinador cada dia es relaciona positivament amb el benestar subjectiu, la qual cosa contrasta amb els que manifesten que només el poden utilitzar una o dues vegades a la setmana i, sobretot, amb els que no poden utilitzar-lo mai o pràcticament mai. En canvi, entre els adolescents acollits en família extensa i els acollits en família aliena no observem aquestes diferències.

Figura 20. Mitjana de benestar subjectiu (PWI-SC) segons la freqüència amb què els adolescents utilitzen l'ordinador i segons el tipus d'acolliment

* Diferències estadísticament significatives ($p < 0,05$).

CONCLUSIONS

Els adolescents acollits en família extensa i en família aliena mostren uns valors de benestar subjectiu més propers als de la població general de la mateixa edat. En canvi, el benestar subjectiu entre els adolescents acollits en centres residencials és significativament més baix (Llosada-Gistau *et al.*, 2015).

Aquest resultat ens repta, d'una banda, a seguir potenciant encara més els acolliments familiars, tant en l'entorn més proper dels propis familiars com en famílies alienes. I, al mateix temps, ens obliga a reflexionar sobre la situació dels infants i adolescents acollits en centres residencials. Cal anar en compte de no extreure conclusions precipitades entorn de l'acolliment residencial, i no carregar la responsabilitat d'aquests resultats al recurs, ja que les característiques dels acollits en centre són diferents de les característiques dels que estan acollits en família: els adolescents nascuts a l'estranger es troben sobrerrepresentats en els centres (22%) en comparació dels acollits en família extensa (6%), probablement, pel fet de no tenir familiars al país de destí que els puguin acollir o de no disposar d'una xarxa de suport familiar. També es pot observar que els adolescents que cursen educació especial estan acollits majoritàriament en centres residencials. A més, els que viuen en centres de moltes places, sobretot en els de més de 30 places, mostren nivells significativament més baixos de benestar subjectiu. També hem observat que els adolescents que durant l'acollida en un centre residencial han efectuat algun escapoliment mostren puntuacions significativament més baixes de benestar.

Les noies que estan en centres residencials presenten un benestar subjectiu significativament més baix que els nois, la qual cosa no es dona en els acolliments en família extensa i en família aliena. Aquest resultat genera reflexions sobre com el benestar de les noies en situacions més adverses, com ja s'ha constatat en altres estudis (Viñas *et al.*, 2015), baixa molt més que el dels nois, i això cal tenir-ho en compte ateses les seves implicacions en la pràctica professional.

També entre els acollits en centre residencial es pot veure que el benestar subjectiu disminueix significativament a mesura que avança l'edat, fet també observat entre la població general (Casas *et al.*, 2012; Viñas *et al.*, 2015) però no en l'acolliment familiar.

Un resultat revelador és que la meitat dels adolescents acollits en centre residencial no estan contents de viure-hi, i aquest fet repercuteix negativament en la seva percepció de benestar. Això no és un aspecte perifèric, ja que es tracta del lloc on viuen: el 95% dels adolescents acollits en família extensa estan contents de l'acolliment que reben, enfront d'un 46% dels acollits en centre. Les diferències són evidents i caldria redreçar la situació, cosa que es podria fer, per exemple, tant potenciant l'acolliment familiar com fent que els centres siguin més petits i normalitzadors.

Tanmateix, el fet d'estar content amb el tipus d'acolliment té més incidència en el benestar que no pas el tipus d'acolliment en si. És a dir, el tipus d'acolliment és important, però encara ho és més la percepció que se'n té, fet que ens remet a poder prendre'ns més seriosament les opinions i percepcions dels infants i els adolescents mateixos. Els adolescents que estan contents de viure al centre mostren un benestar subjectiu més alt, la qual cosa ens suggereix que és possible viure satisfactòriament en un entorn residencial, però la primera condició és estar-hi d'acord.

Un altre resultat que cal comentar és el fet que els adolescents amb la mare desapareguda, desconeguda o morta mostren puntuacions més altes de benestar subjectiu que els que tenen mare o que la coneixen, tant si hi tenen relació com si no. Una possible explicació a aquest resultat és que la situació per als que no tenen mare és més clara: saben el què passa i ja no hi posen cap tipus d'expectativa. No pateixen per si vindrà o no a les visites, com aniran les visites i si acabarà anant a viure amb ella. No passa el mateix amb el pare.

En sintonia amb altres recerques anteriors es confirma que l'estabilitat dels adolescents tutelats, tant pel fet de mantenir la mateixa escola com per tenir els mateixos acollidors o educadors, es relaciona positivament amb el seu benestar. Són molts els autors que assenyalen el tema de l'estabilitat com a clau (Dinisman *et al.*, 2012; Montserrat *et al.*, 2013; Biehal *et al.*, 2015). En aquest estudi, s'observa que els adolescents acollits en centres han canviat d'educador i d'escola en el darrer any amb més freqüència que els adolescents acollits en família, que s'han mantingut molt més estables. Entre els resultats també hem vist que hi ha una sèrie de condicionants del sistema de protecció que influeixen de manera concurrent en el benestar. Per exemple, el fet que mostrin més benestar com més anys porten en el mateix recurs de protecció ens pot estar indicant que, passat el període d'adaptació, s'hi troben prou bé i que aquesta estabilitat els dóna un nivell de benestar més alt. Aquesta tendència es dóna en els tres tipus d'acolliment estudiats. En aquesta mateixa línia, el fet d'haver passat només per un tipus de recurs també es relaciona positivament amb el benestar, mentre que el fet d'haver patit una ruptura en un acolliment familiar els afecta negativament, sobretot als acollits actualment en centre residencial.

Hi ha un resultat que li dóna una importància cabdal a l'escola: els adolescents als quals els agrada anar a l'escola o l'institut, o que se senten segurs a l'escola, o que tenen bona relació amb els companys de classe, o que estan satisfets amb les seves notes mostren puntuacions significativament més altes en el seu benestar independentment del tipus d'acolliment. Aquest resultat ens indica clarament que l'escola pot jugar un paper compensador i afavoridor del benestar, i aquest fet és especialment important entre els adolescents que viuen en centres. A la llum d'aquests resultats el sistema de protecció hauria d'apostar decididament per una política de potenciar i facilitar al màxim el suport a la continuïtat en els estudis dels adolescents tutelats, sabent que fins i tot entre els que viuen en centres residencials actua com a factor altament compensador. A més, sabem que la integració escolar afavoreix a mitjà i a llarg termini els processos d'inclusió social (Jackson i Cameron, 2014; Montserrat *et al.*, 2013).

Pel que fa a les activitats en el temps lliure, els adolescents tutelats que fan activitats extraescolars mostren un benestar significativament més alt que els que no en fan. Llavors, sabent que el 45% dels adolescents acollits en centre i en família extensa no fan activitats extraescolars, cal fer polítiques decidides d'incentivació en aquest sentit.

La freqüència de sortida amb els amics i la freqüència amb que s'utilitza l'ordinador són dues variables que es relacionen significativament en la mostra dels adolescents acollits en centre residencial. En l'acolliment familiar, són dues activitats molt més freqüents; en canvi, ho són menys en l'acolliment en centre, segons han informat els adolescents que hi són acollits, i hem vist com el fet de poder fer-les habitualment o de no poder afecta significativament el seu benestar. Així doncs, estem davant de dos factors més que cal tenir en compte per les seves implicacions pràctiques.

REPTES DE FUTUR

Són molts els reptes de futur que es plantegen a partir dels resultats d'aquesta recerca que avalen propostes des de la perspectiva del benestar subjectiu dels adolescents.

Volem remarcar-ne dos:

- ➔ Cal seguir potenciant l'acolliment familiar i prendre amb molta consideració els resultats positius de l'acolliment en família extensa. Els dos tipus d'acolliment mostren nivells de benestar subjectiu més propers a les mitjanes de població general a les mateixes edats.
- ➔ Cal revisar l'atenció residencial i les condicions de vida materials i relacionals dels adolescents que hi estan acollits, atès que, en general, mostren nivells més baixos de benestar. En primer lloc, és important que hi estiguin d'acord, en la mesura del possible, i, en segon lloc, cal reduir el nombre de places per centre.

Dit això, també hi ha altres factors que actuen com a compensadors de manera molt rellevant, que fan que els nivells de benestar subjectiu expressats pels adolescents en els tres tipus d'acolliment s'incrementin considerablement:

- ➔ Calen esforços per clarificar al màxim el rol de les mares i pares biològics, i les relacions amb ells, escoltant la veu dels infants i els adolescents mateixos.
- ➔ Cal posar l'escola en el centre de la vida dels infants i els adolescents tutelats.
- ➔ Cal garantir l'estabilitat vital d'aquests nois i noies sempre que sigui possible (evitar canvis de ciutat, canvis de centre educatiu i canvis d'acollidors o d'educadors).
- ➔ Cal potenciar el paper dels amics i el de les activitats de temps lliure, fomentant la normalització en activitats quotidianes, com ara sortir amb els amics i utilitzar l'ordinador.

Aquest ha estat un primer estudi que ha indagat en el benestar subjectiu dels adolescents acollits en centre residencial, en família extensa i en família aliena utilitzant el mateix instrument que a Catalunya ha estat utilitzat amb els adolescents de la població general de la mateixa edat.

Entenem que es tracta d'un estudi innovador tan per *què* s'ha estudiat com per *com* s'ha realitzat i *amb qui* s'ha dut a terme. Seguir donant veu als infants i els adolescents, també als que viuen en situacions de vulnerabilitat com poden ser els protagonistes d'aquest estudi, és en si mateix un important repte de futur.

Acabem aquest informe amb algunes de les frases que els mateixos nois i noies van deixar escrites en un espai al final del qüestionari en què se'ls permetia anotar observacions:

*«Por fin alguien se preocupa por lo que quiero yo o cómo me siento»
(noia, 14 anys, acollida en centre).*

*«Ha estat molt bé. M'ha interessat perquè es preocupen per mi»
(noi, 13 anys acollit en família extensa).*

*«A mi em sembla bé que es faci això perquè així hi ha gent de fora que sap com ens sentim els nens i nenes que estem en un centre. Crec que és important»
(noia, 13 anys, acollida en centre).*

*«Gràcies per enviar-m'ho, aquestes són preguntes que quasi ningú em fa»
(noia, 14 anys, acollida en família extensa).*

Però potser els veritables reptes són el que ens plantegen aquest noi i aquesta noia:

*«Por muchas preguntas que hagáis y por mucho que pongamos, nada cambiará»
(noi, 13 anys, acollit en centre).*

*«M'ha agradat molt el vostre qüestionari. Vull saber els resultats»
(noia, 12 anys, acollida en centre).*

BIBLIOGRAFIA

- BIEHAL, N., SINCLAIR, I., & WADE, J. (2015). "Reunifying abused or neglected children: Decision-making and outcomes". *Child Abuse and Neglect*, online first DOI: 10.1016/j.chiabu.2015.04.014.
- CAMPBELL, A., CONVERSE, P., & RODGERS, W. (1976). *The quality of American life: perceptions, evaluations and satisfactions*. New York: Russel Sage Foundation.
- CASAS, F., SARRIERA, J. C., ABS, D., COENDERS, G., ALFARO, J., SAFORCADA, E., & TONON, G. (2012). "Subjective indicators of personal well-being among adolescents. Performance and results for different scales in Latin-language speaking countries: A contribution to the international debate". *Child Indicators Research*, 5(1), 1-28.
- CASAS, F. & REES, G. (2015). "Measures of children's subjective well-being: Analysis of the potential for cross-national comparisons". *Child Indicators Research*, online first. DOI: 10.1007/s12187-014-9293-z.
- CUMMINS, R. A., & LAU, A. (2005). *Manual: personal wellbeing index - school children*. Third edition. Resource document. Melbourne: Australian Centre on Quality of Life, Deakin University. Retrieved on December 1, 2012 from <http://www.deakin.edu.au/research/acqol/auwbi/index-translations/wbi-schoolenglish.pdf>.
- DINISMAN, T., MONTSERRAT, C., & CASAS, F. (2012). "The subjective well-being of Spanish adolescents: Variations according to different living arrangements". *Children and Youth Services Review*, 34(12), 2374-2380.
- JACKSON, S., & CAMERON, C. (eds.) (2014). *Improving access to further and higher education for young people in public care. European Policy and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- LLOSADA-GISTAU, J., MONTSERRAT, C., & CASAS, F. (2015). "The subjective well-being of adolescents in residential care compared to that of the general population". *Children and Youth Services Review*, 52, 150-157.
- MONTSERRAT, C., CASAS, F., & BERTRAN, I. (2013). "Desigualdad de oportunidades educativas entre los adolescentes en acogimiento residencial y familias". *Infancia y Aprendizaje*, 36(4), 443-453.
- REES, G., & MAIN, G. (2015). "Children's views on their lives and well-being in 15 countries: A report on the Children's Worlds survey, 2013-14". *Children's Worlds Project (ISCWeB)*. http://www.isciweb.org/_Uploads/dbsAttachedFiles/ChildrensWorlds2015-FullReport-Final.pdf.
- VIÑAS F., GONZÁLEZ, M., GARCÍA Y., MALO S., & CASAS, F. (2015). "Los estilos y estrategias de afrontamiento y su relación con el bienestar personal en una muestra de adolescentes". *Anales de Psicología*, 31(1), 226-233.